

O SEGÚNDO SEXO
DIARIO DA EXPERIENCIA VIVIDA

Marga Rguez. Marcuño
simone1949@hotmail.com

[Recibido: 25/10/08; aceptado: 14/11/08]

DE BEAUVOIR, Simone. 2008. *O segundo sexo*. Vol. I. Tradución de Marga Rodríguez Marcuño. Colección Ensaio Vigo: Xerais. 464 páx. ISBN: 978-84-9782-701-0.

Traducir é ler
traducir é buscar, investigar
traducir é reflexionar
traducir é decidir
traducir é —volver a—
escribir

Orixe

O París do 24 de maio de 1949 podía ler este ensaio (*O segundo sexo*) que tantas rías de tinta había de verter —para converter— por riba do pensamento e do día a día de tantas mulleres e homes... subversivo, irreverente, escandaloso, intelixente, documentado, rebelde, enciclopédico... adxectivos e adxectivos que habitarían os comentarios que se lle apoñían —igual que á súa autora— e que vivimos como algo que o facía aínda máis interesante aos nosos ollos, ata o tempo no que fomos quen de podelo presentar na nosa lingua, proxecto acarriñado e esperado por tantas persoas.

Naceu para nós celebrando o centenario do nacemento da autora —2008— e non no cincuentenario da obra, como estaba en principio previsto.

Encomenda

Chegou da man da escritora Mª Xosé Queizán, aló polo 1998, entendo que coa aquiescencia do editor Manuel Bragado, sendo das obras de referencia que enmarcaban a súa política editorial —mais non puider atender o mandado de inmediato porque daquela estaba cun encargo anterior¹.

¹ Agota Kristof .2000. *O gran caderno*. Colección As literatas. Vigo: Xerais.

A segunda etapa veu marcada pola xestión conxunta con Carme Adán, Secretaria Xeral de Igualdade, coeditora da obra e mais intermediaria coa filósofa responsable da revisión temático-filosófica e do prólogo, África López Souto².

Reto

Enfrontarse a semellante reto podería cubrir todas as expectativas dunha tradutora, mais ese primeiro momento pronto se esvaeceu para deixar paso á responsabilidade de reescribir o ensaio que serviría de referente para o feminismo teórico da segunda metade do s. XX.

Moitos foron a seguir os momentos de inseguridade e reflexión, ata o intre no que consideramos que había que poñerlle fin ás revisións, cunha data xa de publicación no horizonte inmediato: 8 de marzo de 2008.

Realizáronse ata a *Segunda parte* (p.137 *Introdución e Destino*) unhas cinco revisións profundas e arredor de tres da *Segunda (Historia)* e *Terceira (Mitos)* unha vez adquirido o tempero ao traballo e mais porque estes dous últimos eran campos para min cos que estaba máis familiarizada, nomeadamente co eido da literatura.

Premisas

Partimos dunha premisa inamobile que era establecer unha simbiose ou punto de equilibrio entre a armazón argumental e a terminolóxica — a masa léxico-lingüística— que a sustentase, nunha lingua igualitaria, non excluín-te, considerando que “unha función clave da lingua é a construción da identidade” e que sendo o obxectivo primordial da autora demostrar o porqué dese lugar secundario ocupado pola muller na sociedade, non nos quedaba outra que ir na procura “dun novo universo conceptual, a igualdade de xéneros, que necesita unha lingua de referencia”³ *sen deixar de ser fieis aos argumentos e rigorosas nas escollas*⁴.

Texto/s

Como texto base utilicei a edición de 1999, tirada por Gallimard co gallo dos 50 anos da súa publicación, mais cotexada coa de 1976, que foi tamén a que empregou África L.S. na revisión. As diferenzas que atopamos foron mínimas.

Como textos de apoio, a modo orientativo —porque consideramos que ningunha información, ou traballo previo, está de máis— tivemos sempre a man as traducións do portugués de 1987 [máis entregue cá nosa en canto á estrutura e á terminoloxía], ao do español de Siglo Veinte [moi literal, pouco achegada a unha persoa lectora do s. XXI], a de Cátedra de 1999 [útil, mais

² Prólogo (pp.11-23) d’*O segundo sexo*.

³ Queizán, María Xosé. 2009. “Editorial”, en *Festa da Palabra (silenciada)*, nº 24.

⁴ Adán, Carme. 2008. “Adral” en *O segundo sexo*. Vigo: Xerais.

discrepamos dalgunhas solucións, entre elas a de traducir *mâle* por *varón*, ou *autre* por *alteridade*, precisión esta última na que coincide con nós Teresa López Pardina, autora do *Prólogo*, para esa edición⁵] e puntualmente a do italiano de *Il Saggiatore* de 1978.

Para o *Segundo Volume* estamos tamén a consultar de cando en vez unha versión descuberta na rede haberá uns seis meses.

Partida

O punto de partida persoal era o coñecemento do texto —primeiro en francés, sen lectura completa— a través da lectura da edición arxentina Siglo Veinte na década dos oitenta, que, obviamente, volvin ler na lingua de Simone antes de abordar o traballo.

Formación

Entendo que nunha tradución debe primar a *honestidade*, mesmo parecendo algo obvio non sobra lembrar que antes de aceptar unha encarga é básico re/coñecer ben a lingua de partida —francés— e a de chegada —galego—; cómpre, pois, precisar que para unha tradutora autodidacta coma min axudome vivir a emigración na Suíza francesa dos oito aos dez anos, o estudo do francés en bacharelato elemental e superior e a miña licenciatura en Filoloxía Francesa, estudos que se foron completando na Alianza Francesa de Vigo e de París, no curso como Asistente de Lingua en Sartrouville e coa miña asistencia como oínte ao curso de *Licence en Lettres Modernes* na Facultade de Nanterre (París X) durante o curso 1979-80, que inda conservaba nunha das súas aulas a famosa frase *L'imagination au pouvoir* do maio do 68, e tamén tivemos ocasión de degustar o ambiente existencialista que continuaba a ter arrecendo —afastado, iso si— a coñá no café de *Flore* ou en *Aux deux Magots*.

Práctica

No tocante á lingua, continuamos na mesma liña de traballo que asumimos en 1989 para a revista FdaP(s)⁶, cun fío condutor que se mantén ata mesmo o último número que se ha publicar neste 2009⁷, co convencemento de que no papel secundario asignado á Muller nesta sociedade contribúe de forma definitiva a linguaxe sexista que adoito é utilizada para significar, ou mellor *designificar*, o seu “apreixo do mundo” e a súa “situación no mundo”, e que perpetúa o tal papel vestindo os textos con ese burka do masculino xenérico, totalizador e invisibilizador; cumpría, xa que logo, reescribir o ensaio cos lentes violeta do século XXI, sendo coherentes co que foi legado por de Beauvoir.

⁵ *Xornada Simone de Beauvoir: O segundo sexo 50 anos despois*. Organizada pola Aula Castelao. Pontevedra novembro de 1999.

⁶ *Emilia Pardo Bazán*. A rebelión textual. *Festa da Palabra (silenciada)*, nº 6. FIGA. Vigo. 1989.

⁷ *O sexismo na linguaxe*. *Festa da Palabra (silenciada)*, nº 24. FIGA. Vigo. 2009.

E no que se refire ao soporte argumental, quitando as lecturas persoais, o traballo de asesoría lingüística e tradución que veño desenvolvendo para *A festa da Palabra (silenciada)*, en especial o número quince⁸, no que as “simonas galegas” nos achegaron a Simone de Beauvoir e a súa obra desde múltiples perspectivas, servíume para me mover un algo mellor entre o argumentario bovuariano, non exento de dificultade, por certo.

Información

Todo canto caía nas miñas mans sobre a autora, especialmente vía internet, sobre a súa obra e sobre a súa proxección internacional, permitíume e axudoume a permanecer preto do contexto no que a obra foi xerada.

Cando levaba tempo sen tocar o traballo —por motivos profesionais ou persoais— facía unha inmersión previa na rede ou nalgunha lectura que me reconducía emocionalmente cara ao tempo intenso que precisaba para continuar; o tempo exterior deixaba de existir; para mostra un ou dous botóns: no primeiro volume investín 15 días rastrexando a palabra, e todo o texto médico adxacente, *sarcome* (á que volvíñ máis veces, claro) e no segundo, unha cita dun texto medieval de Rabelais, de 4 liñas, no que me demorei 4 horas; e di-redes que non é rendible, certo, pero ... e o que eu gocei, que? Foi un paseo do *Lexis* ao etimolóxico de *Bloch e Wartbourg*, pasando por *Porto editora francés-portugués* con paradas no *Xerais da Lingua*, entre outros.

Do último re/lido, anotaría *Simone de Beauvoir*,⁹ visita áxil, breve polo perfil afectivo-social da autora e tamén *Les amants de la liberté*¹⁰, máis denso, documentado sobre un marco máis amplo, elaborado a partir das conversas coa irmá —Hélène de Beauvoir e coa propia Simone, sobre a que Monteil desenvolveu a tese de doutoramento— percíbese a través del a contorna persoal, cultural, social, política ... que a rodeou e conformou como escritora e filósofa.

Proceso

Durante todos estes anos tiveron moitas compañeiras de viaxe, interesadas porque o consideraban un privilexio mais non co tempo suficiente para realizar esta maratón, para a que se necesitaba ter moito fondo —léase tempo ilimitado dispoñible e moita paciencia.

O modo de traballo seguido consistía en que, no mellor dos casos, unha persoa —remunerada ás veces— escribía a miña proposta en galego para eu poder seguir ao pé da letra o orixinal ou , no peor dos casos —sempre se corre o risco dun salto de liña ou palabra— unicamente cos meus ollos.

⁸ *Simone de Beauvoir. 50 anos de revolución sexual. Festa da Palabra (silenciada)*, nº 15. FIGA. Vigo. 1999.

⁹ Bernadette Costa-Prades. 2006. *Simone de Beauvoir*. Paris: Maren Sell edituers.

¹⁰ Claudine Monteil. 1999. *Les amants de la liberté. Sartre et Beauvoir dans le siècle. J'ai lu*. Document nº 6133. Paris.

A seguir, noutra lectura engadíanse —só nos casos en que eu contemplara xa algunha variante ou non estaba conforme coa miña opción inicial— as propostas das outras traducións que se manexaron. Deixábase repousar. O tempo de lévedo nunha tradución é tan importante, ou máis, ca o tempo de amasado, para despois retirar a masa sobrante.

E finalmente, con África L.S. tomei as últimas decisións e ela decidía nos casos nos que eu lle deixaba con máis dunha posibilidade ou variante, ou ben puntualmente facía ela algunha proposta; considero básica a súa colaboración porque así eu me tranquilizaba con respecto a que o texto no perdera a súa esencia filosófica coa miña reescritura. Nunca foi difícil chegar ao consenso.

Obxectivos

Desde este noroeste atlántico entendo que a tradución debe servir de ponte entre o herdo inestimable bovuariano, as “simonas galegas”¹¹ e as novas xeracións que son definitivamente as persoas receptoras para quen se ofrece este texto filosófico-feminista, que posiblemente doutra maneira, desde o texto orixinal non chegarían a el —sendo unha lectura para quen teña xa un certo caudal formativo—, porque se pretendeu achegalo o máis posible á nosa lingua do século XXI.

Contextualización

Unha forma de achegar un texto ao contexto cultural, social, histórico, político, ideolóxico no que se produciu é fornecendo información. Nós fixémoslo a través de notas a pé de páxina, coa pretensión de achegar o que estaba a pasar arredor de Simone ata mediados do século vinte; e as lecturas coas que vestiu os seus argumentos para quen o lea no século XXI.

Precisións

Unha tradución deste calibre esixe compromiso: o noso ía acompañando ao desexo de visibilizar formas, nunha lingua de referencia, que transcribisen con fidelidade e rigor o discurso da filósofa. Optamos en determinados casos por habilitar formas que visibilizasen a voz da autora sen agochar nin invisibilizar a voz da tradutora.

De considerarmos que ao título actual precedía o inicial *L'Autre* (A outra? O outro?), o artigo elidido en francés xa marcaba un punto de inflexión dun traballo de escolla permanente no que se refire ao xénero. Sen esquecer nunca que nesta obra “maniféstase a súa forza para impulsar a toma de conciencia e para axudar a *verbalizar* a experiencia vivida e, sobre todo, para buscar a emancipación da muller e a saída do encadramento como Outra para sentirse Unha”¹².

¹¹ Colaboraron, de forma especial Carme Adán, na revista *Festa da palabra (silenciada)*, nº 15 elaborando gran parte do Monográfico *Simone de Beauvoir: 50 anos de revolución sexual* (outubro de 1999), e mais na *Xornada Simone de Beauvoir: O segundo sexo 50 anos despois*, organizada pola Aula Castelao. Pontevedra novembro de 1999.

¹² África López Souto. 2008. “Prólogo” a *O segundo sexo* (p.22).

Non quixemos reinventar nada, só recuperar formas adormecidas ou achantadas nun xenérico masculino para poder significar o noso “apreixo do mundo” e non había máis opción que solventar, por exemplo, cando o francés nos daba un /e/ : *Autre*: outro/outra —segundo o contexto—, discrepando de solucións como *alteridade*.

Custou tamén ao principio topar a engrenaxe entre a argumentación teórica, o didactismo e o enciclopedismo da obra, en definitiva o rexistro culto, con ese por veces humor retranqueiro e corrosivo que se deixa entrever cando a autora quere ser crítica, e roza o rexistro máis coloquial. A Simone en estado puro.

No referente á puntuación houbo que se acomodar a solucións case salomónicas xa que está ben distante dun galego de hoxe, sen querermos tampouco borrar a pegada dunha forma de dicir propia da época e da corrente intelectual en que se pensou.

Decisións

1. En torno á miña reescritura, fixen unha escolla que respondese a unha tradución *responsable* —que non traizoase o orixinal, nin no “espírito nin na letra”; *visible* —nas notas, na introdución e nas opcións léxicas; e *feminista* —consciente das traducións deturpadas noutras linguas, quer por imposición editorial quer por censura ou autocensura, que lles impón o marco patriarcal no que se publicaron; *libre e consciente* —das decisións tomadas e/ou consensuadas con África L.S.
2. Sobre as escollas, non tivemos empacho en eleccións que se puidesen entender como neoloxismos ou ampliación de significado, recuperando áreas perdidas ou invadidas polo universal masculino. É o caso de *prise sur le monde* “apreixo do mundo”; ou de *mâle* “macho”, paralelo de *femelle* “femia”; non aceptamos nunca a solución *varón* que non sería simétrico de *muller*; para iso reserva a propia Simone, e nós tamén, o binomio *homme/femme*.
3. Tocante ao léxico, buscamos movérmonos pola orografía da nosa lingua, optando polo que consideramos máis enxebre ou que permitiría remarcar o noso patrimonio lingüístico (por ex. *ao pé de*, fronte a *xunto a*; *barbantesa* fronte ao latinismo *mantis relixiosa*...); achegando termos específicos para ampliar o campo de posibles persoas lectoras e facilitar a comprensión con/textual, traducindo ou explicando frases feitas, termos cultos ou estranxeirismos (*mitsein*, *antiphysis*, *ertsatz*, *levirato*, *mundium*, *birth-control*, *felony*, “*Küche*, *Kirche*, *Kinder*” ...), empregando o infinitivo conxugado, entre outras decisións.
4. Canto aos substantivos, buscamos opcións englobadoras ou aglutinantes: *enfants*: criaturas; *adultes*: persoas adultas.
5. As obras citadas: mantivemos a forma na que a autora as citou, optamos por poñelas traducidas entre chaves, para tender unha ponte entre as

dúas linguas irmás, e mantelas presentes en pé de igualdade no texto. Fóra parte, as poucas obras das citadas que foran xa traducidas ao noso idioma.

Edición

Na nosa relación coa editorial, agradecemos a autonomía que nos deu o editor, as achegas enriquecedoras —aínda que non sempre compartidas— no tocante á corrección editorial e mais a presentación visual do volume verbo da color simbólica e mais do formato gráfico que reconece o noso labor.

Crítica

Agradezo tamén a crítica de Miguélez Carballeira¹³: “Quen se achegue a este libro por primeira vez farao nunha versión íntegra, servizal e consciente do seu valor filosófico e feminista”. De ser así a percepción xeral no público lector podémonos sentir coa satisfacción do “obxectivo cumprido”.

Anécdota

Para quen cre que os obxectivos culminan cando se cerra un círculo, o feito de que a última revisión do prólogo rematase na madrugada do 9 de xaneiro de 2008, cen madrugadas despois de ter nacido Simone, confío que sexa augurio de boa fortuna no camiño —na nosa lingua— que botou a andar cara ao 8 de marzo de 2008.

Presentación

O primeiro volume foi presentado en tres datas non exentas de simboloxía que asentan a tradución nun contexto de compromiso co que concordamos: 0 8 de marzo, o 25 de abril e o 25 de xullo de 2008.

As previsións inmediatas é que o volume II, *A experiencia vivida*, vexa a luz en torno ao 8 de marzo de 2009.

Creación:

CANDO SON EU? ¹⁴

CANDO SON EU?

Entro no dicionario como Simona.

Desaparecen todos os meus novembros de aniversario.

Para se encher de metáforas o diario deixa de ter días.

¹³ Helena Miguélez Carballeira. *Protexa*, xuño 2008.

¹⁴ Poema publicado na rede da páxina do *Taller Literario Caixanova* no mes de marzo de 2008 coordinada polo escritor Francisco Castro.

Renazo da hipérbole rutineira
abríndome en cesáreas
de acepcións.

Deixo de cumprir anos
para celebrar palabras.

...xa non son eu,
perfórmome en versos aquí,
relatos acolá.
Entre Simona e Marga
ando á procura
comigo mesma.

...xa non son eu ,
mais a tinta , terca, esboza
a miña silueta no papel
ecoando na miña memoria infantil
o troupeleo do tren.

...xa non son eu
hoxe non quero pendurar no esquelete
do meu corpo externo
o meu segundo eu
que tantas veces che pertenceu a ti
e outras , aos demais.

Marga obrigada
a vivir no escuro,
logo dunha noitada,
di : quero acadar o meu destino.

Ela perde o *oremus*,
vaga pola beira do sosego,
despois de poñer en pé
a arquitectura
do ego reconstruído.
Recobra a importancia
... do (seu) nome

convertendo a anestesia en orgasmo e texto
cunha afirmación:

para qué vou ser sinónimo
se quero ser personificación!

Simona cala, traduce,
escribe (se)
Marga le, desaparece,
pensa (se)

Escóitase unha voz en off
Cando son eu?

Cando son eu?

Cando son eu?

Cando son eu?

[29 outubro 2007])

